

Litteratur om utvecklingsstörning 1999

DET HÄR ÄR EN - LÅNGTIFRÅN KOMPLETT - GENOMGÅNG AV DEN LITTERATUR SOM, FRAM TILL 1999, PÅ OLIKA SÄTT FÖRDJUPADE VÅRA KUNSKAPER OM UTVECKLINGSSTÖRNING. URVALET GRUNDAR SIG I HUVUDSAK PÅ LITTERATUR SOM ANMÄLTTS, SAMMANFATTATS OCH RECENSERATS I TIDSKRIFTEN INTRA OCH I DE KUNSKAPSMAPPAR SOM FUB DÅ GAV UT.

Standardverk och antologier

Ann Bakk och Karl Grunewald red. **Omsorgsboken**. 1998. 396 sidor. Liber. Sedan den första Omsorgsboken kom ut 1973 har den sålts i över 100000 ex. Ett femtiotal författare medverkar och boken fyller alltjämt sin uppgift med råge! Här finns de nödvändiga baskunskaperna för anhöriga och omsorgspersonal. Ett standardverk att ständigt återvända till och hämta inspiration ur!

Karl Grunewald red. **Medicinska omsorgsboken**. Natur och Kultur 1997. 330 sidor. Denna bok utkom i sin första version 1979. Sedan dess har den utvecklats till att bli ett standardverk vid de eftergymnasiala påbyggnadsutbildningarna och en nödvändig uppslagsbok inom alla verksamheter där man möter personer med utvecklingsstörning. Tillsammans med Omsorgsboken utgör den de två nödvändiga grundstenarna för alla som vill skaffa sig gedigna kunskaper om utvecklingsstörning. Här finns allt från orsaker till utvecklingsstörning, hjärnans utveckling, epilepsi och psykiatriska komplikationer till betydelsen av munhygien och en genomgång av olika läkemedel.

Gunilla Hallerstedt red. **På tal om utvecklingsstörning och autism**. Carlssons förlag 1997. 255 sidor. Bokens viktigaste uppsats handlar om språk och språkutveckling hos personer med utvecklingsstörning och autism. Hela boken har udden riktad mot den biologism som styr mycket av forskningen runt intellektuella funktionshinder.

Sture Gustavsson, Lars Molander. **Stöd och omsorg för utvecklingsstörda**. Natur och Kultur 1995. 202 sidor. En gedigen faktabok om utvecklingsstörningen och det samhälleliga stödet.

Tullie Rabe och Anders Hill, red. **Boken om integrering. Idé, teori, praktik**. Corona AB 1996. 173 sidor. Boken handlar mest om barn och ungdomar. Elva författare skriver om de vanligaste funktionshindren i förskola och skola. Bl a Anders Gustavsson om hur den första generationen utvecklingsstörda ungdomar klarar sig som unga vuxna och Jerry Rosenqvist om begreppet integrering historiskt och semantiskt.

Magnus Tideman, red. **Perspektiv på funktionshinder och handikapp**. Johansson och Skyttmo förlag 1996. 353 sidor. Tjugo personer skriver om barn och vuxna med funktionshinder och deras situation i allt utom det medicinska området. Intressanta kapitel: Karin Sonnanders om utvecklingsstördas livskvalitet, Egil Anderssons och Maria Lawenius om hur familjen påverkas av ett barn med funktionshinder, Yvonne Folkessons och Evy Kollbergs om utvecklingsstörning, psykosexuell utveckling och eventuellt föräldraskap, Jerry

Rosenqvists om undervisning av elever med funktionshinder, Anders Gustavssons om utvecklingsstörning i dagens och gårdagens samhälle - får integreringsgenerationen plats i samhället?

Magnus Tideman, red. **Handikapp: synsätt, principer, perspektiv.** Johansson och Skyttmo förlag 1999. 325 sidor. En fullmatad antologi med bidrag från 19 författare som tar upp funktionshinder och samhälle ur olika perspektiv.

Särskola och pedagogik

Anna Blom. **Särskilda elever. Om barn i särskola - bedömningsgrunder, ställningstagande och erfarenheter.** FoU-rapport 1999:28, Stockholms stad. 159 sidor. En kartläggning av vilka barn som går i särskolan.

Inga-Lill Eriksson. **Elever med begåvningshandikapp i grundskolan. Integrering ur pedagogisk och social synpunkt.** 1995. 34 sidor. En undersökning av hur särskoleelever i Uppsala upplever att gå i en integrerad klass.

Inga-Lill Eriksson. **Att vara förälder i särskolan. En utvärdering inför kommunaliseringen.** 1996. 51 sidor. Om betydelsen av att särskolan visar upp en tydlig och klar pedagogisk profil.

Katarina Florin och Yvonne Hansson. **Viktiga möten. Ett professionellt förhållningssätt hos pedagoger gentemot föräldrar till elever i träningskolan.** Lärarhögskolan i Stockholm 1997, 32 sidor. Köps från J. Brodin, Lärarhögskolan, Institutionen för Specialpedagogik. En undersökning av förhållandet mellan pedagoger och föräldrar i träningskolan.

Mats Granlund m fl. **Elever med flera funktionsnedsättningar i särskolan - utbildningens effekter och effektivitet.** FUB:s stiftelse ala 1999. 518 sidor. Om flerhandikappade barns situation i särskolan.

Yvonne Gunnarsson Nord, Bibbi Ringsby Jansson. **Socialt stöd på pedagogisk grund.** 1995, 70 sidor. Författarna, som är vårdlärare vid högskolan i Vänersborg, diskuterar insiktsfullt olika metoder för att hjälpa individer med utvecklingsstörning att klara av ett eget boende. Utifrån begreppen Praktisk förmåga, Förmåga till socialt samspel och Identitet formulerar man ett pedagogiskt program för att stödja den enskilde.

Kerstin Göransson. **"Jag vill förstå" - om eleven kunskapen och lärandet.** FUB:s stiftelse ala 1999. 242 sidor. Om vad som är kunskap och vad som är utveckling för elever i träningskola.

Peter Karlsudd. **Särskolebarn i integrerad skolbarnsomsorg.** Lärarhögskolan i Malmö 1999. 257 sidor. Om hur utvecklingsstörda barn mår på fritidshem.

Kerstin Liljedahl. **Omsorgen - en frukt av vår moderna välfärd**. Pedagogiska institutionen i Lund 1999. 81 sidor. En uppföljning av hur det gått för 25 grundsärskoleelever som lämnade särskolan för 25 år sedan.

Irene Nordström, **"Han passar inte in någonstans"**. Social- och omsorgsförvaltningen, Örebro 1995. 66 sidor. I en undersökning av särskolebarnen i Örebro framkom att utanförskapet är det kanske största problemet för dessa. För många var fritiden ett större problem än skolan eftersom man då upplevde att man inte passade in någonstans. Nedstämdhet bland särskolebarnen noterades hos 20% av eleverna medan bara 2-3% av normalgruppen. Andelen elever med psykiska problem var också betydligt större.

Tullie Rabe. **På väg in i vuxenvärlden**. Ungdomar med utvecklingsstörning - en uppföljning i ett normaliseringsperspektiv. Rapport nr 1997:09, 89 sidor. Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet. En unik och bitvis dystert forskningsrapport som följer utvecklingsstörda barn från förskolan till gymnasiet.

Inger Sigfridsson Dahlberg. **Invandrarelever i särskolan. En studie av begåvningshandikappet och flerkulturell kommunikation**. 1996. 141 sidor. Lärarhögskolan i Stockholm. En innehållsrik rapport om de svårigheter som invandrarelever möter i särskolan.

Ann Marie Stenhammar, Curt Strinnholm, Erika Nydahl. **Elevernas skola eller skolans elever. En handbok om att påverka den mål- och resultatstyrda skolan**. 1995. 90 sidor. Om elevers och föräldrars rätt till inflytande i skolan.

Magnus Tideman. **I gränslandet mellan grundskola och särskola**. 1998. 128 sidor. Wigforssinstitutet. Hälsohögskolan i Halmstad. En uppmärksam och omdebatterad forskningsrapport som klarlägger sambandet mellan skolans bristande resurser och den ökade inskrivningen i särskolan.

Särskolan i kommunen. Skolverkets rapport nr 45. 1995. 55 sidor. Efter det att särskolan fördes över till kommunerna 1994 gjorde Skolverket en undersökning av effekterna. På detta tidiga stadium hade inte så mycket hänt. Däremot framgick att antalet särskoleelever i förhållande till totala antalet elever varierade mycket mellan kommunerna. Någon förklaring till detta fanns inte.

Bostäder, utformning och arbetsmetodik

Barbro Blomberg. **En bit på väg. Utflyttningen från vårdhem i Halland**. Socialstyrelsen 1996. 32 sidor. En undersökning av vad som hände 19 personer som flyttade ut till gruppboenden och egna lägenheter 1994.

Patricia och Kent Ericsson. **Att äga sin bostad. Berättelser från Kaptensgatan i Råå**. 1995. 26 sidor. Kooperativet HIL. En kraftfull plädering för individuellt utformat stöd i boendet och för kooperativt drivna bostäder som alternativ till den "vanliga" gruppboenden.

Kent Ericsson. **Ny vardag och nya livsvillkor. Efter avveckling av vårdhem för utvecklingsstörda.** 145 sidor. Om avvecklingen av vårdhemmen i Skaraborgs län och om de utmaningar som vi står inför i framtidens individuellt anpassade boende.

Kristina Gustavsson, Hans Hallerfors och Thory Mollberg. **Arbetsledare i gruppboestad.** Johansson och Skyttmo Förlag AB. 1995. 200 sidor.

Boken bygger på de tre författarnas mångåriga erfarenhet av arbete som vårdare och arbetsledare i boende för personer med utvecklingsstörning. Med en rad exempel diskuteras olika sätt att handskas med de problem som hänger samman med det integrerade boendet. Arbetsledarrollen och olika konfliktorsaker analyseras och boken innehåller en genomgång av metoder för inflytande och individuellt anpassat stöd.

Per Holmberg. **Tankar hos en tonåring.** Stiftelsen JAG. 1999. 44 sidor. En annorlunda diktsamling och ett tidsdokument över vardagslivet för en tonåring med funktionshinder.

Ingrid Isaksson. **Tillbaka till samhället. Institutionen för specialpedagogik.** Lärarhögskolan. Stockholm. 1996. 47 sidor. En uppföljning av vad som hände 14 personer med svåra beteendestörningar när de flyttade ut i samhället.

Owe Kjellberg. **Vi måste bygga rätt! Erfarenheter av bostäder med service i Östersunds kommun.** 1997. 30 sidor. Socialstyrelsen. Denna numera beryktade skrift presenterar utförligt den sk Östersundsmodellen (trapphusmodellen) för boende. En ilsken vidräkning med tidigare kollektiva boendeformer.

Ove Mallander. **De hjälper oss till rätta.** Doktorsavhandling. Meddelande från Socialhögskolan 1999. En studie i hur vardagslivet och förhållandet mellan personal och boende på vårdhem och i gruppboestad påverkar individen.

Bo Mårtensson, Peter Brusén och Tommy Birgersson. **En egen nyckel. Studie av sex gruppboestäder för utvecklingsstörda och gravt rörelsehindrade.** Boverket 1994:9. 96 sidor. En gedigen skrift om bra och dåligt vid planerandet av gruppboestäder.

Ingrid Nilsson. **På väg mot ett självständigt boende.** Östersunds kommun. 1993. 34 sidor. En lättläst skrift om hur fem personal på en gruppboestad förberedde sig och de fyra hyresgästerna på en flyttning till egna lägenheter, grupperade i ett större hyreshus med en stödlägenhet för personalen högst upp. Den vittnar om en imponerande noggrannhet i träning och förberedelse och stor tilltro till den enskildes förmåga!

Carl Magnus Nordlund och Iren Åhlund. **Mitt arbete - andras liv.** Studieförbundet Vuxenskolan. 1998, 68 sidor. En bok som tar de svåra frågorna runt personalroll, skuld och utvecklingsstörning på allvar.

Inger Näslund. **Medicinsk uppföljning av utvecklingsstörda som flyttat från vårdhem 1991-1995.** Vuxenhabiliteringen i Värmland 1999. 16 sidor + bilagor. En kartläggning som avslöjar bristerna i hälsokontroller för dem som flyttade ut till gruppboestäder.

Christin Svensson. **Från vårdhem till eget boende.** 1995. 27 sidor. En studie som berättar hur det gick för 39 personer med grav utvecklingsstörning som flyttade ut från vårdhemmet Birkenäs i Kalmar.

Ulla-Britta Stenström-Jönsson. **Mot självständigare liv? Om nedläggningen av Furuhagens vårdhem för utvecklingsstörda.** 1995. 221 sidor. Socialhögskolan i Stockholm.

En doktorsavhandling om flytten från Furuhagens vårdhem i Jämtland. Handlar också om behovet av en ny professionell grund för personalens arbete.

Britt-Marie Toftfelt och Christina Manhem Frändesjö. **Livssituationen för utvecklingsstörda i egen bostad.** 1995. 61 sidor. Riksförbundet FUB. Intervjuer med vuxna utvecklingsstörda personer med egen bostad. Visar att isoleringen, speciellt för männen, kan skapa betydande problem.

I slott och koja. En studie av egna lägenheter och gemensamma lokaler i gruppboendestäder. Socialstyrelsen 1997. 49 sidor. En analys av de olika boendeformerna för personer med utvecklingsstörning.

Handbok i konsten att byta gardiner. Stiftelsen Trygghetsfonden för kommuner och landsting. 1999. Anställda i gruppboendestäder och daglig verksamhet har samlat sina erfarenheter. Många goda råd om hur man förbättrar arbetet med stöd och service.

Stöd och service vid gruppboendestäder för utvecklingsstörda. Omsorgsförvaltningen i Växjö 1998. 45 sidor. En genomgång av kvalitén på stödet i gruppboendestäder i Växjö kommun.

Eget hem i gruppboendestad. Länsstyrelsens erfarenheter från tillsyn enligt LSS. Länsstyrelsen i Västra Götaland 1999. 30 sidor. Tillsynsmyndighetens krav på hur en bra gruppboendestad ska se ut.

Välkommen. Till dig som är ny i arbetet med stöd och service till personer med utvecklingsstörning. INTRA 1999. 12 sidor. Ger de grundläggande kunskaperna som behövs för att arbeta med personer med utvecklingsstörning. Att sätta i händerna på den nyanställda.

Inflytande

Kenneth Björnehäll, **Att bo i egen lägenhet med stöd från gruppboendestad.** Rapport 1994-10-13, Omsorgscentralen/Vuxenhabiliteringen, Landstinget i Jönköpings län. 16 sidor.

Kenneth Björnehäll, **Inflytande, personals bedömningar av utvecklingsstörda personers inflytande på vårdhem och efter ett års boende i gruppboendestad.** Hälsohögskolan, Landstinget i Jönköpings län. 1995.

Sven Jarhag, Projekt Livsinflytande, **Kunskap om preferenser.** Rapport, Landstinget i Sörmland. 1995.

Sven Jarhag. **Inflytande i vardagslivet - en närstudie av tre utvecklingsstörda personers inflytande i sitt vardagsliv.** FOU-rapport 1993:1, Landstinget i Jönköpings län. Kenneth Björnehäll och Sven Jarhag har i dessa skrifter undersökt inflytandets begränsningar. En utvecklingsstörd persons inflytande över sin vardag är en förutsättning för att personen ska skifta från att vara ett objekt till att bli ett subjekt.

Roger Blomqvist och Tom Weegar. **Kritiska situationer. Tolkning och analys av vardagshändelser.** Omsorgsnämnden i Stockholms län. 1995. Om vardagliga händelser i en gruppbostad.

Björn Hedqvist. **Goda levnadsvillkor?** 1997. 170 sidor. Wigforssinstitutet. Hälsohögskolan i Halmstad. Visar bl a hur brukarna uppfattar de insatser som samhället ger.

Åsa Karlsson, Karin Wahlberg Orving, Lena Widerlund. **Utvärdering av utvecklingsstördas delaktighet och självbestämmande i vardagslivet.** 1995. En undersökning av utvecklingsstördas delaktighet och självbestämmande i Norrbotten. Visar föredömligt hur mycket som återstår att göra innan handikapplagens målsättningar blivit förverkligade.

Barbro Lewin. **Hemma är det jag som får bestämma.** Lägesrapport 1996:7. 44 sidor. Centrum för folkhälsoforskning. Intervjuer med 30 lindrigt utvecklingsstörda i eget boende.

En liten bok om inflytande och självbestämmande. 1996. 52 sidor. Riksförbundet FUB. En skrift om Self Advocacy - som betyder att tala i egen sak, att nå självbestämmande, delaktighet och inflytande.

Daglig verksamhet

Jane Brodin, Ingegerd Alemdar. **Dagcenterpersonal och tekniska hjälpmedel.** Lärarhögskolan i Stockholm. Institutionen för specialpedagogik. Rapport nr 14. 1996. 53 sidor. Nära 600 personal på 57 dagcenter ingår i denna mycket noggranna undersökning. Den visar att behovet av utbildning är mycket stort och att man måste ägna mer tid för inträning och bruket av hjälpmedel. Dessa ökar hela tiden i antal, men samarbetet mellan de hjälpmedelsansvariga i landsting och kommuner är dålig.

Thorgeir Hernes, Kathryn Stiles och Gunvor Bollingmo. **Vägen till arbete, nytt perspektiv på rehabilitering.** Johansson & Skyttmo Förlag i Stockholm. 1997. 270 sidor. Relationerna till arbetskamraterna och den kultur som råder på arbetsplatsen är av avgörande betydelse om en person med utvecklingsstörning ska kunna ta steget ut i arbetslivet. Detta och mycket annat står att läsa i denna mycket omfattande bok om det som kallas "supported employment".

I Jonsson, C Skagerstrand-Andersson. **Aktivitetcentret Upplevelsen.** 1995. 22 sidor. Om ett aktivitetscentra i Örebro som erbjuder olika sinnesstimulerande upplevelser.

Gudrun Sandström och Anders Sundström. **Utvecklingsstörda i arbete och daglig verksamhet.** En idéskrift. 1995. 30 sidor. Riksförbundet FUB. En rad olika exempel på integrerad daglig verksamhet presenteras.

Steget före arbete. Om meningsfull sysselsättning för personer med omfattande funktionshinder. SoS-rapport 1997:4. 80 sidor. En grundläggande beskrivning av den dagliga verksamheten enl LSS och SoL.

Utvecklingsstörning och flerhandikapp

Magnus Andén m l. **Kvalificerat stöd till personer med flerfunktionshinder.** Stiftelsen JAG. 2000. 96 sidor. Dokumentation från en konferens där åtta av Sveriges främsta experter på olika aspekter av flerfunktionshinder träffades.

Ragnar Furenhed. **En gåtfull verklighet. Att förstå hur gravt utvecklingsstörda upplever sin värld.** Carlssons förlag 1997 omarbetad 2000. 225 sidor. En lättläst och spännande bok som bygger på Ragnar Furenheds doktorsavhandling om hur gravt utvecklingsstörda upplever sin värld.

Att inte kunna höra, se och förstå. Möjligheter för den som är vuxen och döv eller dövblind med begåvningsmässigt funktionshinder. Socialstyrelsen 1996. 53 sidor. Resurscentret Mo Gård har betytt mycket för att utveckla stödet till dövblinda utvecklingsstörda. Här presenterar de grunderna för sin verksamhet.

Habilitering

Eva Björk-Åkesson m. fl. **Åtgärder - Samspel - Kommunikation.** En modell för tidig familjeorienterad intervention. 1997. 191 sidor. WRP Intern. Till boken finns två manualer för skattning av tidig kommunikation, en bildbok på 70 sidor (av Inga-Britt Fälth och Eva Björk-Åkesson) och en video. Författarna har studerat samspelet mellan föräldrar och fyra barn med rörelsehinder och talhandikapp och hur detta kan utvecklas och förstärkas. Materialet riktar sig närmast till dem som utbildar sig till logopedier och specialpedagoger.

Mats Granlund och Cecilia Olsson. **Familjen och habiliteringen.** 1998. 23 A-4-sidor plus skattningsformulär på spiral. FUB:s stiftelse ala. Samma författare har med samma titel gett ut en kurshandledning på 39 A5-sidor. En metod för föräldrar och habilitering som kan förbättra samarbetet.

Bo Bille och Ingemar Olow. **Barnhabilitering.** Liber 1999. 400 sidor. En bred beskrivning av de behandlingsmöjligheter som finns för barn med funktionshinder.

Eva Runemark. **Utvärdering av finmotoriskt bedömningsmaterial för vuxna personer med lätt till måttlig utvecklingsstörning.** Omsorgsverksamheten i Stockholms län 1997. Om hur arbetsterapeuter bäst utformar träningen av finmotoriken.

Elisabet Sjöberg. **Det funktionshindrade förskolebarnet - i centrum för tre omsorger.** Stockholms stad FoU-rapport 1998:13. 104 sidor. Förskolebarnen får inte det stöd som de borde kunna få. En orsak är att samarbetet mellan förskola, habilitering och föräldrar fungerar dåligt. Det framgår av denna undersökning.

Hur har man det i livet? Behov hos människor med funktionshinder. Vuxenhabiliteringen i Värmland. 1998. 30 sidor. En kartläggning av de individuella behoven hos nära 500 personer som får insatser från vuxenhabiliteringen i Värmland.

En god start i livet - barnet med flera funktionsnedsättningar, familjen och den service som erhålls. Slutrapport. Stiftelsen ala. 60 sidor. En studie som avhandlar dels hur två eller flera funktionsnedsättningar påverkar varandra och barnets samspel med omgivningen, dels hur samarbetet mellan experterna, familjen och den övriga närmiljön fungerar. Ger underlag för bättre fungerande habiliteringsteam.

Funktionellt bedömningsunderlag. Ett screeninginstrument för kartläggning av funktionsnedsättningar. SIH Läromedel. 1995. En metod för att kartlägga olika funktionsnedsättningar hos personer med utvecklingsstörning.

Fritid

Ylva Ehrenbåge. **Projekt "Meningsfull fritid". En kartläggning av fritiden för personer med utvecklingsstörning och/eller autism.** Habiliteringsförvaltningen i Örebro. 1995. 31 sidor. Ger åtskilliga tips om hur fritiden kan förbättras för personer med utvecklingsstörning.

Carina Holmlund. **"Man gör ju som man gör ..." En studie i lindrigt utvecklingsstördas livskvalitet och fritid.** 1995. 39 sidor. Vårdhögskolan i Göteborg. Institutionen för social omsorg. En studie av fem personer med lindrig utvecklingsstörning och deras livskvalité.

Autism

K Axeheim. **En annan verklighet - Om barn med autism.** Sama förlag 1999. En bok som vill få oss att förstå hur barn med autism tänker.

Jannike Beyer och Lone Gammeltoft. **Autism och lek.** Liber 2000. 90 sidor. Barn med autism kan lära sig leka om bara föräldrar och pedagoger får kunskap om lekens förutsättningar.

Uta Frith. **Autism - gåtans förklaring.** Liber 1995. 225 sidor. En bok som behållit sin aktualitet framför allt genom att den tar upp de kognitiva teorierna om autism.

Uta Frith. **Autism och Asperger syndrom.** Liber 1998. 309 sidor. Argumenterar för att Asperger syndrom bör diagnostiseras som en speciell form av autism och ger många inblickar i den delvis annorlunda värld som personer med autism lever i.

Gunilla Gerland. **En riktig människa.** 256 sidor. 1996. Bokförlaget Contura. En skildring av hur det är att växa upp med autism - om en oförstående omgivning och om den långa kampen att hitta sig själv och att få rätt diagnos. Förord av Christoffer Gillberg.

Gunilla Gerland. **Det är bara att fråga... Om Asperger syndrom och högfungerande autism.** 1997. Bokförlaget Contura. Boken riktar sig till ungdomar med Asperger syndrom och autism. Boken är skriven i vi-form och författaren delar med sig av sina egna erfarenheter.

Christopher Gillberg. **Autism och autismliknande tillstånd hos barn, ungdomar och vuxna.** Natur och Kultur. Tredje utgåvan. 1999. 216 sidor. En bred och kunskapsrik översikt över detta ämne.

Temple Grandin, Margaret Scariano. **Genom dörrar. Vägen från autism till självständigt liv.** Liber, 1995, En osentimental och saklig skildring av autism.

Demetrious Haracopos och Lennart Pedersen. **Autism och sexualitet.** Riksföreningen Autism 1997. 24 A4-sidor. En undersökning av sexuella uttryck hos 81 personer med autism i Danmark.

Mikael Heiman och Tomas Tjus. **Datorer och barn med autism.** Natur och Kultur 1997. 128 sidor. En redogörelse för hur man kan använda datorer i arbetet med barn med autism.

G o E Kristoffersen. **Status på gården. Et hjem for unge med autism.** Ny Allerödgård 1982-1994. Förlaget PARENTEs, Danmark. 181 sidor. Boken skildrar en lantgård där det bor 15 unga vuxna med autism. Gården drivs som kollektiv och man har orienterat sig alltmer mot TEACCH-modellens tydliggörande metodik.

Theo Peeters. **Autism - Från teoretisk förståelse till praktisk pedagogik.** Liber 1998. 232 sidor. En bok som ger praktiska råd till lärare, skolledare, vårdare, föräldrar m fl om hur man utvecklar en egen pedagogisk metodik i arbetet med autistiska barn och ungdomar.

Susanne Schäfer. **Stjärnor, linser och äpplen - att leva med autism.** 153 sidor. 1996. Bokförlaget Contura. En skildring av hur författaren, en ung tysk kvinna, lär sig leva med sin autism. En del av mammans anteckningar från Susannes barndom finns med.

Lena Söderberg. **Livstecken. Språkutveckling hos en döv pojke med autism.** 96 sidor. Lena Söderberg har arbetat som personlig assistent till Jon, 6 år, som har autism och är döv. I boken beskriver hon arbetet med att ge Jon ett språk.

Wanda Waclaw. **Barn med autism och Asperger syndrom. Praktiska erfarenheter från vardagsarbetet.** Futurum förlag 1999. 143 sidor. En praktisk och användbar bok i hur man arbetar med barn med autism.

Autism och autismliknande tillstånd hos barn och ungdomar. Allmänna Barnhuset, Socialstyrelsen. 1999. 91 sidor. Hur kunskaperna under en 20-årsperiod ökat dramatiskt vad gäller autism.

Stödteam Autism. Utvärdering av ett projekt i Örebro län. Del 1 och 2. Monika Eklund. 1995. Ca 50 sidor plus bilagor. Habiliteringsförvaltningen i Örebro. Erfarenheter från arbetet kring barn med autism i Örebro län.

Hjälpmedel

Gudrun Björklund och Marcus Wilhelm. **Datorer anpassade till personer med måttlig utvecklingsstörning.** Hjälpmedelsinstitutet 1995. 52 sidor. Förslag till användargränssnitt som passar personer med måttlig utvecklingsstörning.

Bodil Jönsson och Arne Svensk. **Teknik och förståndshandikapp.** Natur och Kultur 1994. 77 sidor. En bok som pläderar för nytänkande inom hjälpmedelsområdet.

Bodil Jönsson, Ruth Bauth och Arne Svensk. **Ge oss bara redskapen.** Natur och Kultur 1996. 143 sidor. En fortsättning av föregående.

Elisabet Lindström och Birgitta Wennberg. **Grepp om livet - en väg till begåvningsstöd.** Hjälpmedelsinstitutet. 1996. 126 sidor. (Bok, studiehandledning och 4 video.) Ett arbetsredskap för personal. Boken presenterar ett strukturerat arbetssätt för att ta reda på vilka svårigheter en person med utvecklingsstörning har i vardagen.

Gunnel Winlund. **Tänk om... Begåvningshjälpmedel för personer med grav utvecklingsstörning.** Hjälpmedelsinstitutet. Stiftelsen ala. 1996, 125 sidor. Bok och video. Alltför många hjälpmedel blir liggande i garderoberna. Gunnel Winlund visar hur man förbättrar hjälpmedelsstödet för personer med grav utvecklingsstörning. Mycket handlar om behovet av kunnig och engagerad personal.

Kerstin Åberg. **Trygg med tiden - om tid och tidshjälpmedel.** Hjälpmedelsinstitutet 1999. 40 sidor. Praktiska råd och tips på hjälpmedel som underlättar för utvecklingsstörda att få grepp om tiden.

Begåvningsstöd och attityder. Hjälpmedelsinstitutet. 1995. (Slut på förlaget. Kan beställas på bibliotek.) En skrift om de problem som kan uppstå i samspelet med omgivningen när man har begränsade begåvningsresurser.

Slingan - att lära sig köra med slingstyrning. Hjälpmedelsinstitutet 1999. 60 sidor. Bok och video. Hur man lär gravt flerfunktionshindrade att själva köra sin elrullstol med slingstyrning

Klara mera med begåvningsstöd. Handikapp & Habilitering i Stockholms läns landsting 1999. 86 sidor. Syftet med denna skrift är att sprida kunskap om hjälpmedel till vuxna personer med utvecklingsstörning. En presentation av de flesta bra begåvningshjälpmedlen.

Hjälpmedelstankar. 1998. 22 sidor. **Goda exempel - betydelsen av en hjälpmedelstänkande omgivning.** 1998. 30 sidor. Riksförbundet FUB. Tips om hur man förbättrar hjälpmedelssituationen för personer med utvecklingsstörning.

Hjälpmedel för funktionshindrade. Socialstyrelsen. Meddelandeblad nr 21/99. 9 sidor. En information om vad som gäller när man behöver hjälpmedel.

Våld och hot

Gunilla Gerland. **Hur kan man förstå och behandla utagerande och självskadande beteende vid autism.** Riksföreningen Autism, 2000. Om de svåra problemen runt personer med autism som skadar sig själva.

Jaques Heijkoop. **Hjälp, jag kan inte . En samling berättelser om utvecklingsstörda, allvarliga beteendeproblem, personal och anhöriga.** 1996. 135 sidor. Recreo förlag. Genom en rad exempel pläderar boken för en strukturerad och beteendemodifierande metod för att handskas med allvarliga beteendeproblem hos personer med utvecklingsstörning.

Anders Jansson. **Om konfliktsituationer mellan utvecklingsstörda och personal.** Planeringsunderlag för en arbetsplatsberedskap. 1996. 45 sidor. En genomgång av konflikthantering i arbete med personer med utvecklingsstörning.

Mila Johansson, Lennart Hagberg och Helen Andersson. **Ett sätt att möta utvecklingsstörda med psykisk ohälsa.** Handikapp och socialförvaltningen i Älvsborgs län. 1997. Om hur en gruppbestad utvecklat ett arbetssätt för att möta behoven hos utvecklingsstörda med psykiska problem.

Stefan Sandström. **Våld och hot i människovårdande yrken. Teori och bemötande.** Liber 1998. 216 sidor. En bred genomgång av olika våldsförebyggande metoder i arbetet med våldsbenägna personer.

Anhöriga

Inger Blom och Malena Sjöberg, **Syskonliv.** Utbildningsförlaget Brevskolan 1996, 108 sidor. Boken handlar om hur det är att leva i en familj där någon av syskonen har ett funktionshinder. Den bygger på intervjuer som präglas av värme och medmänsklighet.

Jane Brodin. **Avlösarservice som stöd till barn med funktionsnedsättningar.** En enkätstudie i 245 kommuner. 1995. 69 sidor. En genomgång av hur kommunernas avlösarservice till föräldrar med funktionshindrade barn fungerar.

Maud Deckmar. **Freds Bok.** Ord & Tanke - eget förlag. 1998. 208 sidor. Hur det är att ha en son med utvecklingsstörning och autism.

Anders Gustavsson. **Samhällsideal och föräldraansvar.** Liber 1989. 171 sidor. Visar hur beroende föräldrar till barn med funktionshinder är av att få ett bra stöd från samhället.

Marie-Louise Haegermark. **"Mår hon bra så mår jag bra". Likheter och skillnader i mäns och kvinnors upplevelser av att få och leva med ett funktionshindrat barn samt hur detta kan påverka parrelationen.** Omsorgsnämnden i Stockholms län. 1996. Om parrelationer och kriser hos föräldrar till barn med funktionshinder.

Ingrid Nilsson. **OmSorg.** Liber, 1996. 142 sidor. En skildring av hur det är att vara förälder till ett utvecklingsstört barn.

Tomas Sjödin. **När träden avlövas ser man längre från vårt kök.** Förlaget Trots allt 1997. 161 sidor. 5:e upplagan. Om att förena tro och gudsbild med föräldraskap till två svårt funktionshindrade barn.

Ann-Marie Stenhammar. **När Arvid ler leker livet. Föräldrar till barn med rörelsehinder berättar om sina livsvillkor.** RBU.1999. 97 sidor. Intervjuer med sju föräldrar till rörelsehindrade barn Monika Jeal Söderberg, Niklas Rydén och Monika Bennet.

Helena, hennes föräldrar och hennes vårdpersonal. Omsorgsförlaget, 1996. Om samarbetet mellan personal och anhöriga.

"Från misstro till förhoppning". Anhörigas upplevelser av vårdhemsavvecklingen. Socialstyrelsen 1999. 38 sidor. En undersökning av hur anhöriga upplevt vårdhemsavvecklingen i 7 landsting.

Jag finns också! Om att vara syskon till en bror eller syster med svår sjukdom eller handikapp. Allmänna Barnhuset 1999. 59 sidor. En redovisning av den forskning som finns runt syskonsituationen.

Ett helvetes liv - fyra berättelser om att vara pappor till barn med NFP - neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Förlag Gravander och Widerlov 2000. 136 sidor. Om sorg och glädjeämnen när man har ett barn med DAMP.

När livet vändes upp och ner - från förälder till förälder. Riksförbundet FUB 1998. 34 sidor. Om att vara förälder till barn som har ovanliga funktionshinder tillsammans med utvecklingsstörning.

Downs syndrom

Göran Annerén m fl. **Downs syndrom. En bok för föräldrar och personal.** Liber 1996. 192 sidor. En gedigen lärobok om Downs syndrom. Medverkar gör barnläkaren och genetikern Göran Annerén, språkforskaren Iréne Johansson, psykologen Inga-Lill Kristiansson och juristen Lars Lööv.

Evy Kollberg. **Barn med Downs syndrom i familjeperspektiv.** Natur och Kultur 1997. 179 sidor. Hälften av alla familjer som fått ett barn med Downs syndrom tycker inte att de fått den tidiga hjälp som de hade behövt. Detta framgår bl a av denna omfattande undersökning av hur stödet till familjerna och barnen fungerar. Olika handikappgrupper

Ylva Hermansson. **Cornelia de Langes Syndrom, Information till familjer m.fl.** Socialstyrelsen och Omsorgsnämnden i Stockholm, 1998, 60 sidor. En allsidig och mycket sakkunnig liten skrift om detta speciella syndrom.

Smith-Lemli-Opitz syndrom. 1995, 32 sidor. Riksförbundet FUB. Information om detta syndrom från FUB:s intressegrupp för SLO.

Psykoterapi

Barbro Carlsson. **Psykoterapi för vuxna personer med psykisk utvecklingsstörning.** Omsorgs- och Habiliteringsverksamheten i Lund 1999. 89 sidor. Ett projekt som arbetat med psykoterapi för att stödja utvecklingsstörda.

Yvonne Folkesson. **Psykoterapi för människor med funktionshinder.** Allmänna Barnhuset. 1995. 57 sidor. Många fördomar och negativa attityder finns alltjämt kring människor som har ett intellektuellt funktionshinder. En av dessa är att man inte skulle kunna tillgodogöra sig psykoterapi på grund av sitt funktionshinder. Skriften är en kraftfull plädering för utvecklingsstördas rätt till detta stöd.

Inga Sommarström m fl. **Psykoterapi och utvecklingsstörning.** Liber 1995. 180 sidor. En insiktsfull bok om hur personer med utvecklingsstörning kan få hjälp att bearbeta upplevelser av sitt handikapp.

Birgitta Zenker. **Psykoterapi med utvecklingsstörda barn.** Liber 1995. 168 sidor. En bok med många fallbeskrivningar och ett stort avsnitt om jagets betydelse för individuationsutvecklingen.

LSS

Hans Bengtsson. **Från central intention till lokal verklighet.** 1997. 187 sidor. Wigforssinstitutet, Hälsohögskolan i Halmstad. Utifrån studier av hur LSS- och LASS-ärenden

behandlas i olika kommuner, drar författaren slutsatsen att rättighetslagstiftningen ingalunda garanterar en likvärdig behandling över hela landet.

Karl Grunewald och Carl Leczinsky. **Handikapplagen LSS**. 1999. 379 sidor. Norstedts juridik AB. Boken har redan kommit ut i tre upplagor. I den finns lagtext, kommentarer, införandelagen, LASS samt de viktigaste delarna av socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen mm. Ett nödvändigt uppslagsverk.

Barbro Lewin. **LSS-uppföljning i Uppsala**. Institutet för folkhälso- och vårdvetenskap 1999. 45 sidor. En inventering av hur klienter och anhöriga upplever LSS-insatserna i Uppsala. Kerstin Liljedahl.

Handläggning enligt Lagen om Stöd och Service. Rapport 1995:7. Blekinge Forskning- och Utvecklingsenhet. En rapport om hur rättighetslagen LSS handläggs i kommunerna.

Gustav Svensson. **Skälig levnadsnivå och goda levnadsvillkor. Bedömning i förvaltningsdomstolar och socialnämnder**. Norstedts Juridik 2000. 350 sidor. Om hur rättighetslagen LSS fungerar i förhållande till Socialtjänstlagen, SoL.

Handikappreformen. Slutrapport. Socialstyrelsen 1997:4. 250 sidor. Ett gediget arbete som ger en nära nog heltäckande bild av hur stödet till funktionshindrade utvecklats sedan handikapplagens tillkomst.

Individuell plan på den enskildes villkor. Socialstyrelsen 2000. 58 sidor. Det är alldeles för få som begär individuell plan enl LSS. Detta är en studie som försöker undersöka varför.

En samlad lag om vård och omsorg? Svenska Kommunförbundet 1999. 168 sidor. Kommentus förlag. En omdebatterad bok som pläderar för att skrota rättighetslagstiftningen för funktionshindrade.

Tjänstegarantier och klagomålshantering - en väg till ökat medborgarinflytande? Kommentus förlag 1999. 32 sidor. En debattskrift från Kommunförbundet som pläderar för förbättrad klagomålshantering i kommunerna.

Kvalitet i Omsorgerna

Mathias Brandin Beltramo, Marianne Johansson och Owe Anbäcken. **Kvalitet i omsorgerna**. Liber 1996. 190 sidor. Om kvalitetstänkande inom omsorgerna. Diskuterar ingående vad som kännetecknar en god omsorg och presenterar en metod för att förbättra kvalitén i stödet till funktionshindrade.

Per Holm m.fl. **Liv och kvalitet i omsorg och pedagogik**. Studentlitteratur. 1994. 199 sidor. Ett stort antal uppsatser som syftar till att ersätta normaliseringsideologin inom omsorgerna med ett socialpedagogiskt och mer differentierat förhållningssätt.

Övrigt

Karin Aronsson. **Barns världar - barns bilder.** Natur och Kultur 1998. 280 sidor med 165 illustrationer, de flesta i färg. Har ett utförligt och intressant kapitel om Konst och känsla i särskoleungdomars bilder.

Monica Björkman och Lars Molander. **När utvecklingsstörda åldras.** Liber 1995. 144 sidor. Medicinska, psykologiska och sociala synpunkter på åldersförändringar hos personer med utvecklingsstörning.

Helena Bogsten, Ockie Hanssen, Helene Wenig Fidler. **Synundersökning av vuxna personer med utvecklingsstörning.** Omsorgsverksamheten i Stockholms läns landsting. 21 sidor. En praktisk handledning i hur man förbereder och genomför synundersökningar på personer med utvecklingsstörning.

Jane Brodin. **Självuppfattning hos personer med utvecklingsstörning. En intervjustudie.** Forskningsrapport nr 15, 1997, 88 sidor, Lärarhögskolan i Stockholm. Många personer med utvecklingsstörning har en negativ självuppfattning visar denna studie.

Jane Brodin. **Vänskap. En intervjustudie med personer med utvecklingsstörning.** Lärarhögskolan i Stockholm. 1998. 52 sidor. Om utvecklingsstördas nätverk och sociala relationer.

Ritva Gough, Maria Modigh. **Leva med personlig assistans.** Liber 1996. 112 sidor. Baserar sig på erfarenheter av hur arbetssättet med personlig assistans och samarbetet mellan assistenter och brukare fungerar.

Anders Gustavsson, **Inifrån utanförskapet. Om att vara annorlunda och delaktig.** Johansson och Skyttmo förlag 1998, 258 sidor. En studie av fyra unga lindrigt utvecklingsstördas vardag.

Kristina Gustafsson Bonnier. **Jag skulle sakna honom så förfärligt mycket...** 1994, 68 sidor. Omsorgsnämnden Stockholm. Intervjuer med funktionshindrade barn och vuxna om deras sociala relationer.

Sture Gustavsson. **Etik - att handla ansvarigt.** Liber 1996. 102 sidor. Om etiska överväganden inom vård och omsorg,

Berit Lagerheim. **Att utvecklas med handikapp - Möjligheter och begränsningar hos barnet, familjen och omgivningen.** Liber 1988. 242 sidor. Behandlar de många problem och frågeställningar som utvecklas kring ett barn med handikapp.

Ingrid Liljeroth. **En Idé och dess utveckling. Antroposofisk läkepedagogik och socialterapi i historisk jämförelse med allmänna omsorger och särskola.** Institutionen för Socialpedagogik, Göteborg. 224 sidor. En lärd och innehållsrik bok om de läkepedagogiska institutionerna i Järna.

Lotta Löfgren-Mårtensson. **Sexualitet och integritet. Om anpassad sex- och samlevnadskunskap för personer med utvecklingsstörning.** Johansson & Skyttmo förlag 1997. 199 sidor. Beskriver utvecklingsstördas problem med sexualiteten och ger goda råd till personal och anhöriga.

Lars Molander. **De utvecklingsstörda och döden.** Eget förlag. 1997. 90 sidor. En bok om hur man hjälper den utvecklingsstörde att handskas med död och andra svåra förluster.

Britt Nedestam m. fl: **Lästips för barn med utvecklingsstörning.** 1996. 83 sidor. Tips om bra litteratur för högläsningstunderna.

Gerd Peterson. **Handikapp och fritid.** Liber 1998. 154 sidor. Vilka är hindren och möjligheterna när personer med funktionshinder ska skapa sig en meningsfull fritid?

Karin Renblad. **Socialt nätverk. Vuxna personer med utvecklingsstörning och deras sociala nätverk.** Lärarhögskolan i Stockholm 1998, 117 sidor. En intervjustudie.

Rundblad, Norén och Palmblad. **Decentraliseringens gränser. Gränsöverskridandets problematik inom kommunal handikappomsorg.** 1996. 184 sidor. BAS förlag. Göteborgs universitet. Om kommundelarnas bristande ansvar för handikappomsorgen i Göteborg.

Staffan Sandén, Magnus Tideman. **Detta är inte en politisk fråga?** 1997. Wigforssinstitutet, Hälsohögskolan i Halmstad. Kommunerna tog över omsorgerna av ideologiska skäl. Efterhand har dock de ekonomiska och byråkratiska målen blivit styrande. Detta konstaterar författarna efter att ha intervjuat ett 50-tal politiker och ledande tjänstemän i Halland.

Marit Sundet. **Jeg vet jeg er annerledes - men ikke bestandig.** 1997. 262 sidor. Akademisk avhandling. Institutionen för kulturanthropologi och etnologi. En annorlunda synvinkel på omsorgerna. Marit Sundet är antropolog och i hennes doktorsavhandling studerar hon bl a hur människor med utvecklingsstörning uppfattar sig själva.

Magnus Tideman. **Lever som andra.** 1997. 200 sidor. Wigforssinstitutet, Hälsohögskolan i Halmstad. I sex år studerade Magnus Tideman kommunaliseringen av omsorgerna i Halland. En läsvärd och bitvis dystert läsning.

Magnus Tideman. **Normalisering och kategorisering.** Doktorsavhandling. Johansson och Skyttmo förlag 2000. 360 sidor. Magnus Tidemans doktorsavhandling där han väver samman sina studier av handikappideologi och välfärdspolitik.

Bemötandeutredningen:

När åsikter blir till handling - en kunskapsöversikt om bemötandet av personer med funktionshinder (SOU 1998:16).

Kontrollerad och ifrågasatt - intervjuer med personer med funktionshinder (SOU: 1998:48). Arbetsförhållanden och attityder - professionellas möten med personer med funktionshinder (SOU 1998:121).

Kvinnor, män och funktionshinder (SOU 1998:138).

En särskild utsatthet - om personer med funktionshinder från andra länder (SOU 1998:139). Lindqvists nia (SOU 1999:2). Fakta info direkt.

Bemötandeutredningen lade ner ett omfattande arbete för att kartlägga funktionshindrades livsvillkor i Sverige. I den omdebatterade slutrapporten lägger Bengt Lindqvist fram en rad förslag för att förbättra stödet.

Kom ut-projektet. Utvärdering av kommunaliseringen av omsorgerna om utvecklingsstörda. Slutrapport. Centrum för handikappforskning vid Uppsala universitet, 1998, 130 sidor. Om måttliga framsteg och stora underlåtenhetsynder efter kommunaliseringen av omsorgerna.

Handikappfrågor inom social- och hälsovårdspolitiken. Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor, NSH, 1999. 67 sidor. En översikt över handikapppolitiken i Norden.

Handikapporganisationer i Norden. Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor, NSH, 1999. 48 sidor. En genomgång av alla Nordiska handikapporganisationer med adresser.

Ätboken - en handbok om ätproblem hos barn med cerebral pares. Socialstyrelsen 1998. 80 sidor. Ett arbetslag på Bernadottehemmet i Uppsala redogör för principerna när man ska mata personer med svåra funktionshinder.

Röster från invandrare. 1997. 28 sidor. Riksförbundet FUB. Om invandrare och utvecklingsstörning.

Projekt om utvecklingsstörning. 1998. 150 sidor. Riksförbundet FUB. En komplett sammanställning av forsknings- och utvecklingsarbeten om utvecklingsstörning.

Frivilligt socialt arbete i ett handikappolitiskt perspektiv. Nordiska Nämnden för Handikappfrågor. 1995. 51 sidor. En kartläggning av det frivilliga, icke-professionella, stödet till funktionshindrade i Norden.

Hälsa och funktionshinder. Nationella folkhälsokommittén underlagsrapport 18. 2000. 66 sidor. En rapport från en statlig utredning som undersöker hälsoläget för personer med funktionshinder.